

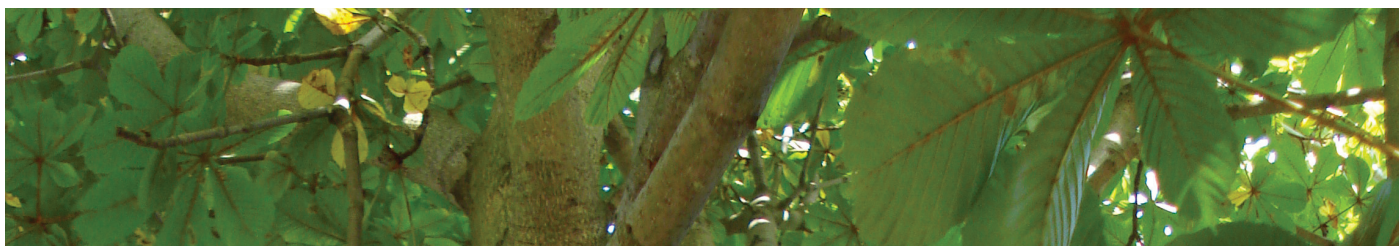

stiftung
naturschutz
berlin

play station unplugged

NATUURBELEVING VOOR KINDEREN IN BERLIJN

Inhoudsopgave

- 3 Editorial
- 4 Waarom we natuurbeleving in grote steden nodig hebben
- 6 Voorwaarden en principes
- 8 Een eerste voorbeeld in Berlijn
- 9 Meer natuurbelevingsgebieden voor Berlijn
- 11 Impressum / links

In bomen klimmen, in de modder spelen, dammetjes bouwen, kikkers vangen, kevers een wedstrijdje laten rennen – heeft u daar ook mooie herinneringen aan? Proficiat! Dan hoort u bij de steeds kleiner wordende groep mensen die in hun kindertijd in de natuur konden spelen en de kans hebben gekregen om deze op hun eigen manier te ontdekken en te begrijpen. Zulke ervaringen blijven ons een leven lang bij en bepalen hoe we naar de natuur kijken. Deze kennismaking zorgt er ook voor dat er iets in ons groeit – een gevoel van verbondenheid, vertrouwdheid en geborgenheid. Het motiveert ons om zorgzaam te zijn en natuur en milieu te beschermen. In de huidige wereld, vooral in de grote steden, zijn er maar weinig plekken waar kinderen vrij, zonder verboden, richtlijnen en voortdurende begeleiding, de natuur spelend kunnen ontdekken.

Om hier iets aan te doen werd in de jaren 1990 het concept van „Naturerfahrungsräume“ (natuurbelevingsgebieden; NERäume) ontwikkeld. Het idee van een natuurbelevingsgebied is een manier om verhoogde levenskwaliteit van kinderen en natuurbescherming in de stad met elkaar te verbinden. Met het nieuwe test- en ontwikkelingsinitiatief van de Stiftung Naturschutz Berlin „Naturerfahrungsräume in Großstädten am Beispiel Berlin“ moet nu de systematische introductie, observatie en evaluatie van natuurbelevingsgebieden in grote steden worden uitgevoerd.

Waarom we natuurbelevingsgebieden in grote steden nodig hebben

Natuurbeleving is fundamenteel

Een kenmerkend verschil tussen de kindertijd van 50 jaar geleden en nu is dat kinderen in steden steeds minder vrije ruimte hebben en dat ze bijna voortdurend worden „bewaakt“. Ze spelen daarom meer buiten dan binnen. Het dagelijks leven van kinderen is normaal gesproken volledig georganiseerd en hun speelruimte is duidelijk kleiner geworden. Alarmende lichamelijke ontwikkelingsgebreken, concentratiestoornissen, overgewicht met alle medische problemen van dien, slecht sociaal gedrag en een gebrek aan milieubewustzijn horen tot de gevolgen. De lijst is nog veel langer.

Jarenlang onderzoek heeft uitgewezen dat het vrije spelen in de natuur belangrijk is om lichaamsbeheersing, creativiteit, natuurlijke omgang met risico en sociale vaardigheden te leren. We moeten daarom ruimtes creëren waar dat weer mogelijk is.

Eerste successen

In het kader van verschillende onderzoeksprojecten is vastgesteld dat voor de ontwikkeling van kinderen eigen ervaringen in de vrije natuur onontbeerlijk zijn. Daaruit is het concept „natuurbelevingsgebied“ ontwikkeld. Dit gaat uit van het idee dat kinderen in de natuur of gebieden die natuurlijk zijn vormgegeven zonder speeltoestellen of andere infrastructuur en meestal zonder controle en toezicht door vrij spelen hun eigen belevenissen kunnen hebben.

Uit onderzoek naar natuurbelevingsgebieden in vergelijking met conventionele speeltuinen is o.a. het volgende gebleken:

kinderen in natuurbelevingsgebieden

- spelen er veel vaker met andere kinderen dan kinderen in normale speeltuinen.
- spelen veel vaker complexe of zelfs zeer complexe spelletjes dan kinderen in normale speeltuinen.
- blijven „langer bij het onderwerp“ en laten zich niet afleiden,
- zijn over het algemeen meer geïnteresseerd in hun omgeving en hebben basiskennis en interesse in dieren en planten,
- maken zelf dingen en geven hun eigen omgeving vorm,
- kunnen uitvoeriger, enthousiaster en complexer over hun activiteiten vertellen.

Ook bij de ouders valt het concept in de smaak, zoals enquêtes en gesprekken hebben laten zien. De meeste ouders waren zich bewust van de positieve invloed van natuur op de fysieke en psychische ontwikkeling van hun kinderen. De acceptatie is dan ook erg hoog.

Ondertussen krijgt het concept van natuurbelevingsgebieden vanwege de positieve ervaringen een plek op verschillende niveaus van wetgeving, milieu- en stadsplanning en verdere richtlijnen, zoals in het vernieuwde Bundesnaturschutzgesetz (Duitse nationale natuurbeschermingswet) van 2010, waarin het behoud en de creatie van natuurbelevingsgebieden als doel van natuurbescherming en landschapsbeheer worden genoemd (§ 1, Abs. 6 BNatSchG). Tot dusver zijn natuurbelevingsgebieden in drie natuurbeschermingswetten van bondsstaten (Rheinland-Palts, Berlijn en Noordrijn-Westfalen) opgenomen.

Voorwaarden en principes

Vanwege de stedelijke ontwikkeling van de afgelopen decennia zijn geschikte vrije open ruimtes steeds verder verdrongen om plaats te maken voor meer bebouwing. Hun belang voor een kindvriendelijke stad werd pas veel later erkend. Het is belangrijk om gebruik te maken van de nog aanwezige open ruimtes. Geschikt zijn zo groot mogelijke, vrije gebieden die in woonwijken liggen, zoals natuurlijke groene gebieden, braakliggende terreinen en bosrijke gebieden.

Het hieronder beschreven project moet daaraan bijdragen.

Kindvriendelijke, natuurlijke gebieden moeten

- geschikt zijn voor het dagelijks spelen,
- door de kinderen kunnen worden vormgegeven om creatief uitproberen mogelijk te maken en de gevolgen van het eigen handelen zichtbaar te maken,
- een plekje te zijn, waar je je terug kunt trekken,
- zo veelvoudig mogelijk en aantrekkelijk zijn.

Waar dit niet het geval is, kan het een en ander worden verbeterd. Geschikt zijn beplantingen, het aanleggen van heuvels en dalen of wateroppervlakken. Ook open grond is heel geschikt voor creatief spelen.

De planning en vormgeving van de gebieden gebeurt in samenwerking met de kinderen.

Voorzichtige zorginterventies moeten alleen gebeuren om de gebruikte oppervlakken open te houden in overleg met de gebruikers. Andere oppervlakken moeten zich kunnen ontwikkelen zonder interventies.

Natuurbelevingsgebieden zijn vooral bestemd voor kinderen in de leeftijd tussen 3-12 jaar, oudere jeugd en volwassenen mogen echter niet worden uitgesloten. Met uitzondering van speelacties voor kennisgeving en om angst voor het nieuwe weg te nemen moet bij de ontmoeting met „wilde natuur“ zo min mogelijk vertrouwd worden op pedagogische ondersteuning. Het is belangrijk dat de kinderen hier onder zich blijven en hun geheel eigen belevingen kunnen hebben. Er is natuurlijk wel onderhoud en controle van het gebied nodig om de veiligheid te garanderen, net als in speeltuinen.

Een eerste voorbeeld in Berlijn

Het eerste natuurbelevingsgebied in Berlijn werd in juni 2009 geopend in het park op het Gleisdreieck. Het was een burgerinitiatief, naar ideeën van de kinderen in het kader van actiedagen en door Grün Berlin GmbH als pilotproject op braakliggende grond van de spoorwegen gerealiseerd. Bij de planning en uitvoering door de ARGE Naturerfahrungsräume Berlin namen talrijke kinderen uit aangrenzende crèches deel die met veel fantasie hun ideeën bijdroegen.

Het natuurbelevingsgebied wordt door de vereniging südost Europa Kultur e. V. begeleid.

Het ca. 3.500 m² grote gebied biedt veel prikkels. Er werden meerdere heuvels en putten aangelegd die met water kunnen worden gevuld. Samen met de kinderen werden fruitbomen en bessenstruiken aangeplant en een paar grote zwerfkeien geplaatst. Er zijn ook natuurlijke materialen, zoals takken en stokken, voor creatieve vormgeving. Eerste evaluaties laten zien, dat dit natuurbelevingsgebied vooral in de smaak valt bij basisschoolkinderen.

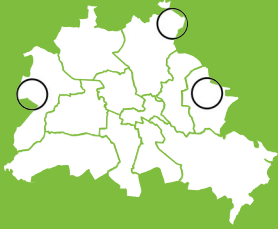

Meer natuurbelevingsgebieden voor Berlijn – een project van de Stiftung Naturschutz Berlin

Bij de Stiftung Naturschutz Berlin werd in 2011/2012 het eerste onderzoek voor het met middelen van de bond gefinancierde test- en ontwikkelingsinitiatief „Naturerfahrungsräume in Großstädten am Beispiel Berlin“ uitgevoerd (Projektrapport: www.bfn.de/fileadmin/MDB/documents/service/skript_345.pdf). In deze eerste fase van het project werden de basisvereisten en geschikte pilotgebieden opgehelderd.

Midden augustus 2015 begon de tweede projectfase, het hoofdproject. In de wijken Marzahn-Hellersdorf, Pankow en Spandau werden drie natuurbelevingsgebieden als aanvulling resp. verbetering van bestaande openbare vrije ruimtes ingericht en deze worden op dit moment getest. Daarbij moeten sociale, medische, onderwijskundige, stadecologische en economische aspecten worden beschouwd. Het project heeft een looptijd van drie jaar en wordt door de Hochschule für nachhaltige Entwicklung in Eberswalde wetenschappelijk begeleid. De kennis die het project oplevert moet tegen het einde van het project gedocumenteerd worden, zodat deze als richtlijn voor andere steden en projecten kan worden gebruikt.

De nieuwe natuurbelevingsgebieden

Voor de realisering werden drie gebieden op de Kienberg in Marzahn, aan de Spieroweg in Spandau en in de buurt van de Moorlinse Buch in Pankow gekozen. In alle drie de gevallen wonen in de omgeving van de gebieden veel kinderen die van het nieuwe spelen en belevingsaanbod kunnen profiteren. Alle gebieden liggen in de buurt van grote woongebieden en maken deel uit van het steunprogramma „Zukunftsinitiative Stadtteil II“ dat het verminderen van de ongelijke levens-omstandigheden in de binnenstad en de doelgerichte activering van plaatselijk potentieel ten doel heeft.

De **Wilde Welt am Spieroweg** is een afwisselend ingedeeld braakliggend terrein met junglekarakter. Tussen de verschillende fruit- en notenbomen, dichte begroeiing en planten op een ophoging kunnen kinderen snoepen, zich verstoppen en ontdekken. De NER Spieroweg werd in juli 2016 feestelijk geopend en kan sindsdien door iedereen vrij worden gebruikt om te spelen en uit te rusten. Robert Welzel, Staakkato Kinder und Jugend e.V. geeft graag informatie over het natuurbelevingsgebied en coördineert de kindergroepen ter plekke (groepsaanmeldingen): 0151 – 15 35 38 92.

De afwisseling van open plekken en jong bos, licht en schaduw is kenmerkend voor het beeld van de **Wilde Welt an der Moorwiese**. Samen met het aangrenzende open landschap en de spannende avonturenpeeltuin in de buurt is dit natuurbelevingsgebied erg aantrekkelijk voor kinderen. Dit natuurbelevingsgebied werd in september 2016 geopend. De contactpersonen ter plekke zijn Martyn Sorge en Julia Obert, Spielkultur Berlin-Buch e.V., die graag informatie geven over activiteiten en mogelijkheden in NER: 0157 – 85 33 88 86, groepsaanmelding via NER@spielkultur-Buch.de

De **Wilde Welt auf dem Kienberg** is bijna helemaal met bos begroeid. De bos- en hellingstructuur van het terrein maakt „zonder begeleiding“ spelen en ontdekken mogelijk. Dit natuurbelevingsgebied is onderdeel van de Internationale Gartenausstellung Berlin 2017 die van 13 april tot 15 oktober 2017 in Berlin-Marzahn plaatsvindt. Tijdens de Gartenausstellung kunnen crèche- of basisschoolgroepen in het kader van het IGA-klaslokaal evenementen met het onderwerp „Natuur spelenderwijs ontdekken“ boeken. Eike Friederici, INU gGmbH, begeleidt dit natuurbelevingsgebied en is ook na de Gartenausstellung de contactpersoon ter plaatse: 0152 – 26 13 97 69, ner@inu-berlin.de.

Pilotgebied	NER Moorwiese	NER Kienberg	NER Spieroweg
Waar?	Wiltbergstr. 29a 13125 Berlin-Buch	Kienberg 12685 Berlin-Marzahn	Cosmarweg/Ecke Spieroweg 13591 Berlin-Staaken
Gebiedseigenaar/ -Beheerder	Bezirk Pankow	Grün Berlin GmbH	Bezirk Spandau
Verantwoordelijke	Spielkultur Berlin-Buch e.V.	INU gGmbH	Staakkato Kinder und Jugend e.V.
Planbureaus	Susanne Pretsch Landschaftsarchitektin	Beissert & Hengge Garten- und Landschafts- architekten	Sabine & Michael Kinder Planungsbüro Naturspielraum

Impressum

Natuurbelevingsgebieden voor kinderen in Berlijn

Het initiatief wordt door het Bundesamt für Naturschutz met middelen van het Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz, Bau und Reaktorsicherheit en het Bezirk Pankow en de Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt Berlin gefinancierd en door de Landesbeauftragte für Naturschutz und Landschaftspflege Berlin ondersteund.

Uitgever van de brochure:

Stiftung Naturschutz Berlin

Raad van Bestuur: Annette Nawrath (Voorz.),
Reinhard Schubert (Plaatsv. voorz.), Dr. Sylvia Ortmann

Directeur: Holger Wonneberg

Potsdamer Str. 68
10785 Berlin
Tel.: (030) 26 39 40
Fax: (030) 261 52 77
E-mail: mail@stiftung-naturschutz.de
Internet: www.stiftung-naturschutz.de

Auteur:

Irma Stopka, leider van het project „Naturerfahrungsräume in Großstädten am Beispiel Berlin“

Redactionele bewerking:

Heidrun Grüttner

Grafisch ontwerp:

Camilla Hoffmann

Fotografie:

Camilla Hoffmann
Lichtschwärmer: Foto's op pagina 8
(Naturerfahrungsraum auf dem Gleisdreieck)

Uitgave augustus 2018
gedrukt op 100% recyclingpapier met Umweltengel

Links

Natuurbelevingsgebieden:

Arbeitskreis Städtische Naturerfahrungsräume:

» www.naturerfahrungsraum.de/

Natuurbelevingsgebieden in grote steden

Eindrapport van het vooronderzoek van het E+E-initiatief

» www.bfn.de/fileadmin/MDb/documents/service/skript_345.pdf

Brochure Water en natuur beleven

» www.wasser.rlp.de/servlet/is/7842/Blaue_Broschuere.pdf?command=downloadContent&filename=Blaue_Broschuere.pdf

„Kinder und Natur in der Stadt“, BfN-Skript 230

» www.bfn.de/fi

Kind en natuur resp. gezondheid:

Wildernis wagen – Kinderen hebben ook natuur nodig

» www.wildnisschule-waldkauz.de/Artikel/Natur%20und%20Kinder.pdf

Kinderen, hup in de natuur

» www.geo.de/GEO/natur/oekologie/kinder-raus-in-die-natur-64781.html?p=1

Wat is de invloed van natuur en landschap op gezondheid, welzijn en levenskwaliteit?

» www.bfn.de/fileadmin/MDb/documents/ina/vortraege/2011/2011-Naturbewusstsein-Gebhard.pdf

Natuurvervreemding bij kinderen:

De betekenis van natuurbeleving voor kinderen

» www.kindergartenpaedagogik.de/1740.html

Ondersteuning E+E-initiatief:

» www.bfn.de/0202_eue.html

